

68 69

D. D.
DISSERTATIO ACADEMICA,
DE
LUXU
ROMANORUM,

QUAM,
*Consentiente Amplissimo Senatu Philosophico
in Regia Academia Aboënsi,*

Sub **CLYPEO**
CAROLI FRIDERICI
MENNANDER,

Scient. Nat. PROFESS. Reg. & Ordin. PASTORIS
in Rändämäki, & R. Scientiarum Acad.
Holm. MEMBRI,

*SPECIMINIS gratia
Publico examini modeste submittit*

PETRUS SONCK, Abr. Fil.
RAUMO A - FINLANDUS.

In Auditorio Maximo Die XVI. Maji,
Anni MDCCCLII.

H. A. M. S.

ABOË, impressit DIRECT. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
Finland. JACOB. MERCKELL.

V I R O

Amplissimo atque Celeberrimo,

D^N. HENRICO
HASSEL,

Eloquentiæ in universitate, quæ Aboæ floret,
PROFESSORI Regio & Ordinario,
h. t. RECTORI MAGNIFICO.

MÆCENATI MAGNO.

Ignoscas, *quæso*, Vir Celeberrime, *nimie audaciæ,*
quod Nomini Tuo studiorum hæc primitias, rudi
licet Minerva elaboratas, consecratas voluerim. Fa-
ctum hoc est non sine causis multis & magnis & necessa-
riis. In Te enim, ex quo in numerum civium Academi-
corum coeptatus sum, habui Inspectorem, & studiorum,
quorum rationem Tibi reddere obligatus sum, Promo-
torem benignissimum. Hinc Te inprimis præsentis o-
pella conscium arbitrumquo cupio, quo, an probanda
veniat sedulitas nostra, an quid offensum sit, vix quis-
quam verius existimabit. Favor insuper singularis,
quo

quo me, Vir Amplissime, perpetuo amplexus es, fuit tantus, ut illius memor, non possim, quin eundem humillima mente jam publice agnoscam. Hinc orta spes, qua unice suffultus, hocce juvenilis diligentiae specimen, levissimum quidem, & in argumento, cui rite pertractando vires meae non suffecerunt, non ut munus quoddam, sed ut sincerae pietatis ac animi venerabundi testem & interpretem Tibi offero & dedico. Hoc ut serena excipere velis fronte, & mihi sic ut antea ita in posterum favere pergas, etiam atque etiam rogo. Mibi nihil erit prius, antiquius nihil, quam Supremum Numen piis venerari precibus, velit Te, Mæcenas Magne, per longam annorum seriem vegetis conservare viribus, ut Republicae literariae, Nobilissimae Tuae Familiae, Clientibusque Omnibus quam diutissime vivas, vigeas, & floreas! Ad cineres usque permaneo

Amplissimi atque Celeberrimi
NOMINIS TUI,

tuus devotissimus,
PETRUS SONCK.

VIRO plurimum Reverendo atque Praclarissimo,

Dn. JOHANNI HOECKERT,
PASTORI Ecclesiae, quae Christo Neostadii colligitur, Me-
ritissimo, FRATRI Carissimo, omnis observan-
tiae cultu prosequendo.

VIRO perquam Reverendo atque Doctissimo,

Dn. JOHANNI PETECHE,
CONCIONATORI Legionis Equestris Praetorianae Dignis-
simo, ut AMICO singulari, ita quovis officii ge-
nere semper colendo.

VIRO admodum Consulto atque Prudentissimo,

Dn. JOHANNI STENGRUND,
SENATORI emporii Raumoënsis Dexterrimo,
FAUTORI & BENEFACTORI, omni
honoris cultu prosequendo.

VIRO perquam Reverendo atque Doctissimo,

Dn. JOH. GEORGIO LOWEEN,
PASTORIS in Finström ADJUNCTO Commendatissimo,
CONSOBRINO Dilectissimo,
Honoratissimo.

IN gratissimi animi pignus, ob plurima in se collata be-
fautoribus, Benefactoribus, Fratribus, Consobri-
rioris favoris, calidissimis simul adjectis pro Vestra

NOMINUM

cultor observantissimus
PETRUS

VIRO perquam Reverendo atque Doctissimo,
Dn. SAMUELI MELLENO,
SACELLANO Ecclesie Noostadiensis Laudatissimo,
FAUTORI ac AMICO grata mente nullo
non tempore colendo.

VIRO Consilio atque Prudentia maxime Conficaco,
Dn. HENRICO SONCK,
Curie Raumoensis CONSILIARIO Aequissimo, FRATRI
GERMANO omni fraterna carita-
te honorando.

VIRO maxime Industrio atque Spectatissimo,
Dn. ABRAHAMO SONCK,
Tabularii, quod Romano est INSPECTORI Accuratissimo,
FRATRI GERMANO, sincero affectu
jugiter colendo.

VIRO Spectatissimo atque Prudentissimo,
Dn. JOHANNI RAHGO,
MERCATORI Raumoensium Laudatissimo,
ob innumera beneficia nec non jura affinitatis singu-
lariter honorando.

*nescia, tirocinium hocce studiorum, Vobis, Dominis,
no ac Affini honoratissimis, offert, nec non in spem ulte-
Vestrorumque incolumitate, votis, dat, dicat, dedicat*

VESTRORUM

atque fidelissimus,
ABR. SONCK.

HANDELSMÄN-

Äreborne och Högwärd-

HERR AND. PETTEX,

Mine synner.

AT tilskrifva Eder, Mine Herrar och Wälgynnare, vara, och at vid detta tilfalle offentligen beprisa gunst och godhet, hvarmed Mine Herrar mig stedsenningar, hvilka äro så många, at min talegåfva icke förbeprisa, har jag bordt på sadant sätt å daga lägga mitt måle af den uprichtiga högaktning jag för Mine Herrar de mig vederfarna välgierningar; och hoppas jag detta företagande icke obenägit varder ansedt. Desvitne om den bön, jag altid bär fram för then nads beständiga välmågo, Förblifver

Mine

hör samste
PETTER

NERNE i Nyftad,

achtade HERRAR,

HERR GEORG YLÉN,

lige Gynnare.

detta mitt ringa arbete har jag funnit min skyldighet
så bevägne välgjörare ynnest. Emot den synnerliga
omfamnat, samt de mig tid och ofta ertedda välgjer-
mär dem upräkna, och än mindre, som billigt vore,
förbundna sinne. Här är altfå ett ehuruval ringa veder-
hyft och ständigt hyser, samt ett tacksamhets teckn mot
fäkert, så vida J plägen taga viljan för värcket, at
sa blad skola ock vara en säker pant och troget
Högste om Mine Herrars, samt deras kiära omvård-

HERRARS

tjenare
SONCK.

HANDELSMANNEN i Nyftad,
Åreborne och Högwälsachtade
Herr **HENRIC RIWELL,**

HANDELSMANNEN i Stapel-Staden Åbo,
Åreborne och Högwälsachtade
Herr **ANDERS FONTÉN,**

Samt

HANDLANDEN i Raumä,
Åreborne och Wälsachtade
Herr **MICHAEL PACKALIN,**

Samtelige Mine Herrar och Gynnare.

DEn ynnest och bewägenhet Mine Herrar mig i mångfaldig mätto bewist, förbinder mig til skyldig erkänsla. I anseende härtil har jag detta mitt ringa Academiska arbete, theruti jag korteligen beskriwit Romarenas öfwerflöd, såfom ett prof af den högachtning jag för Mine Herrar hyser, och til en tacksamhets underpant för de många mig bewista wälgierningar, Mine Herrar tilskrifwa skolat; som jag ock under trogen önskan om beständig wälgång framhårdar

Mine HERRARS

hörfamme tjenare,
PETTER SONCK.

I. N. 7.

§. I.

POpulus Romanus, ut fortitudine & rerum gestarum gloria ceteras fere superavit gentes, sic mores & instituta vitæ, resque familiares & domesticas vix ulla gentium melius & lautius tueri, atque rempublicam melioribus temperare legibus studuit, quam idem hic populus. Bellicas ejus persequi laudes si vellem, tantundem esset, ac si vastissimo me immitterem pelago. Id hoc de genere dixisse satis erit, Romulidas ex parvis initiis natos, armorum gloria in illud surrexisse fastigium, ut constituerint imperium, quod amplitudine & mole sua orbi terrarum formidabile est visum. Sensim ab ipsis primordiis, de legibus, quibus contineretur societas; solliciti fuere rerum præfecti, quas partim aliunde sumserunt, partim proprio sanxerunt ingenio & prudentia, tam ad statum reipublicæ, quam ad singulorum utilitatem accommodatas. Jus, quod statum reipublicæ concernebat, sive publicum, non ea tantum, quæ ad res humanas pertinerent, verum etiam ad religionem spectantia curabat. Videbant enim viri principes, publica, si separentur a divinis, non constare, nec civitatis salutem sine religione obtineri posse, quam-

vis, ut reliqui gentiles, tam circa objectum quam modum cultus religiosi multum a vero aberrarint. Inter publicam & privatam rem quum arctissimum intercedat vinculum, adeo ut male membris habentibus pessima sit futura totius corporis constitutio; igitur etiam huic æquis & salutaribus consulere præceptis consultum duxerunt. Sub regio imperio leges non fuisse multas, credibile est. At paucis hisce stare tamen potuit respublica. Regia enim potestas, quæ dicto annuere cogit, multitudine illa legum commode carere potuit. Paucitas hæc nec ex parte civitatis detrimento erat, utpote quæ arctis adhuc contineretur limitibus, neque opibus, quæ vitia alimenta subministrant, abundaret. Regibus vero exactis, quum ad consules summa rerum esset delata, cum majori libertate una ampliores opes & terminos sensim accepere Romani. Honore, potentia, finibus & divitiis sic amplificatis, augeri cœperunt vitia, veteribusque nova accesserunt. Ambitio, avaritia, voluptas, tres illæ regnorum pestes, malorumque exitialium fontes, ex viribus & opibus, quas respublica aliunde adquisiverat, pullulantes, in ipsa ejus viscera sævire incipiebant. Quibus morbis, ne fatalis imperio hora impenderet, qui medicas applicare voluerunt manus, legum terminos & pomœria protendere necesse habuerunt. Hinc legibus de ambitu, ambitionem reprimere, agrariis & frumentariis avaritiæ terminos ponere, & sumtuariis luxum, quæ ex voluptate enata, nervos reipublicæ incidabant, coercere, e re erat. Luxum hunc Romanorum levi adumbrare penicillo constituit. Magnitudini

tudini vero operis vires meas impares esse fateor; proinde præcipua aliqua leviter attingere animus est, & quo par est studio Te B. L. rogo, pro crimine ponere caveas, quod infirmitati tribuere Te rei difficultas jubet.

§. II.

Quid per luxum a nobis intelligatur, quidve circa illum sit licitum, quid illicitum, quid decorum, quid indecorum, fusius explicare non constituimus, ne quod actum est ab aliis, agere videamur. Intelligimus hic immodicam quandam corporis voluptatumque curam, & præcipue nimium usum rerum in commercium venientium, in quantum splendori & voluptati inserviunt. Roma in flore nihil non earum rerum, quæ ornatum & delectationem adferrent, habere potuit. Sita in medietate fere orbis terrarum, vicinas habuit regiones, saltim non adeo longe distans, in quibus per longum tempus artes quæcumque manualis viguerant, insignisque vitæ splendor existerat. Ipsa licet commerciis artibusque, quibus rudis materia elegantiori forma induitur, non magnopere uteretur ad amplificandum suas opes, non necessitatibus modo, verum etiam jucunditati sufficientes; armis tamen Europam, Asiam & Africam felici successu peragrantibus omnia sibi acquisivit, & tantum auri, argenti, aliarumque rerum de omni naturæ regno triumphus intulit Romam, ut abunde suppeteret, nihilque deesset splendidissimæ urbi.

§. III.

Ad luxum Romanorum primum referimus ludos.

Hos ad splendorem & delectationem fuisse institutos, nemo ignorat. Erant hi partim privati, quibus singuli utebantur ad recreationem aliquam & voluptatem; partim publici, qui in tolemni fiebant conventu, cum singulari pompa magnificoque apparatu, & spectabant vel ad religionem, Deorumque iram placandam, vel ad gratiam populi demerendam, utque animi eorum his ludicris deliniti in officio continerentur. Ad illos pertinent latrunculi, tali, tesserae, & cetera id genus, de quibus inter alios agit *Thomas Dempsterus* (a). Solemnes ludi originem a conditore urbis *Romulo* repetunt, qui ferias in honorem *Equestris Neptuni* vel *Consi*, unde *Consualia* sunt dicta, celebrandas curavit, convocatisque finitimis simul ludos fieri iussit, quibus virgines *Sabinæ* sunt raptæ (b). *Romuli* exemplum deinceps secuti sunt alii reges, secundum hos consules, postremumque imperatores, quare, procedente tempore, supra modum sunt aucti. Qui in Deorum honorem agebantur, sacri sunt dicti, & pro illorum multitudine erant varii. Hinc *Megalenses*, *Cereales*, *Florales*, *Martiales*, *Apollinares*, *Capitolini*, a numinibus, in quorum gloriam edebantur, nomen acceperunt. Alii ex voto pro victoriis vel bona valetudine instituebantur. Alii in defunctorum honorem fiebant. Alii ludicri erant, qui exercebantur a pueris majoribus & minoribus turmatim congregantibus in circo, nec non a militibus in castris, nihilque aliud erant, quam exercitationes. Præter hos *Triumphales* adhuc erant, atque natalitii, ut cæteros præteream. Quantum in hos ludos sumptuum impendebatur, intel-

intelligere est facile. Loci, ubi exhibebantur, magnifice erant exstructi atque splendide ornati. Ante *Tarquinium Priscum* fiebant in insula Tiberina, ubi ab altera parte fluvius pro meta erat, ab altera limites stabant enses, ut præsens ignaviæ periculum esset. Ille vero primus Circo maximo, inter montem Palatinum & Aventinum, locum designavit, locaque patribus & equitibus divisit, furcis duodenos pedes ab terra alta spectacula sustentibus (c). *Dionysius Hal.* qui hujus formam & structuram delineatam reliquit, (d) refert, eum non tantum rude ædificium exstruxisse, verum etiam elegantissime exornasse, & circumquaq; operta tecto fecisse sedilia, quum antea stantes spectarent. Fuit hoc opus magnificentissimum, & maxime stupendum, utpote longitudine stadiorum trium, latitudine unius, sed cum ædificiis jugerum quaternum, atque sedi ducentorum sexaginta millium adaptatum, & nominat illud *Plinius* inter prima miracula urbis (e). Inter ornamenta hujus operis refertur obeliscus, quem *Cæsar Augustus* in Circo magno statuit, excisus a Rege *Senneserteo*, centum viginti quinque pedum, & dodrantis, præter basin eius lapidis (f). Fuere præter hunc etiam alii Romam advecti, quorum unus in campo erat Martio, cui Augustus addidit usum ad deprehendendas solis umbras, dierumque ac noctium magnitudines (g); Alter in Vaticano *Caji & Neronis* principum Circo collocatus (h), ut ceteros duos præteream, quorum etiam mentionem facit idem *Plinius*. Quanto labore & periculo hæc vastissimæ molis corpora ex Ægypto Romam sint translata mari, intellige-

telligere est ex eodem (i). De stupenda navium magnitudine, quibus hæc advehebantur, narrat idem alio loco (k). Ut ad reliqua circi ornamenta redeamus, carceres, unde equæ emittebantur, primo ex tophe lignoque fuerunt, quos deinde marmoreos fecit *Claudius* Imperator. Metas idem insigniores inaurari curavit. Solum minio & chrysocolla sterni voluit *Caligula*, scobeque auri atque argenti conspergi *Heliogabalus*. Ornamenti causa Deorum imagines gypseæ spoliæque suspendebantur (l). Præter circum maximum fuere etiam plures alii constructi.

(a) *In paralip. ad Rosinum, libr. V. cap. 1.* (b) *Liv. libr. I.* (c) *ibid.* (d) *Rosin. ant. Rom. libr. V. cap. 4.* (e) *libr. XXXVI. cap. 15.* (f) *ibid. cap. 9.* (g) *ibid. cap. 10.* (h) *cap. 11.* (i) *ibid. cap. 9.* (k) *libr. XVI. cap. 40.* (l) *Rosin. libr. V. cap. IV.*

§. IV.

Ludi, qui in irco instituebantur, dicti sunt *Circenses*, quod in circuitu spectaculis ædificatis fierent, & quod illic circum metas ferretur pompa, & equi currerent (a). Variæ erant horum ludorum formæ. Præter alia, gladiatores in his dimicabant, idque populo spectante, ut juvenus cædium aspectu in bello minus illas timeret. Cum bestiis pugnare hic etiam servi cogebantur. Exhibebantur hic species pugne equestris & navalis, nec non bigis & quadrigis certabatur. Ab his diversi erant *Scenici*, A:o urbis conditæ *CCCXXL*. instituti, ad placandam iram Deorum. Tenue fuit initium horum ludorum, ut ferme principia sunt omnia; at postea, invalescente luxu, ad insaniam

saniam vix opulentissimis regnis tolerabilem venerunt
 (b). Ab initio spectabant hos ludos stantes, postea sub-
 sellia quisque secum ferebat. Tandem ædificia sunt
 exstructa spectaculis idonea, quæ dicta sunt theatra,
 ubi spectarent Deorum diebus festis ludos, sedentes
 cum conjugibus & liberis. Tale factum primo a *M.*
Valerio, Messala & C. Cassio Longino Centoribus, di-
 ritum vero fuit ut noxium reipublicæ, ex Senatus con-
 sulto auctore *P. Scipione Nasica* (c). Inter temporaria
 theatra cum primis celebratur illud, quod *M. Scaurus*
 in ædilitate sua fecit, opus maximum omnium, quæ
 unquam fuerunt humana manu facta, teste *Flinio* (d).
 Scena ei triplex in altitudinem trecenarum sexaginta
 columnarum. Ima pars scenæ e marmore fuit, me-
 dia ex vitro, inaudito etiam postea luxuriæ genere.
 Summæ columnæ tabulis inauratis, imæ duo de qua-
 dragenum pedum erant. Signa ærea inter columnas
 fuere tria millia numero. Cavea ipsa cepit hominum
 XXX. millia. Reliquus apparatus Attalica veste, ta-
 bulis pictis, ceteroque choragio supra modum insignis
 fuit. *Curio* duo etiam fecit juxta amplissima theatra
 pensilia, quibus circumferebantur spectatores (e); ubi
 miratur *Plinius* super omnia populi Romani furorem,
 sedere ausi tam infida instabilique sede. *En hic est*, ait
 porro, *ille terrarum victor, & totius domitor orbis, qui*
gentes & regna diribet, in machina pendens, & ad periculum
suum plaudens. Primum, quod maneret, theatrum
 struxit *C. Pompejus Magnus* lapide quadrato (f), ad spe-
 cium illius, quod *Mitylenis* bello *Mithridatico* viderat.
 Theatra velis etiam integebantur, ut ne spectatoribus
 aëris

aëris injuria, solisque ardor molestiam parerent. *Catulus* purpurea primus invenit, quum Capitolium dedicaret (g). *Carbasina* deinde vela primus in theatrum duxit *Lentulus Spinter* ludis Apollinaribus. *Cæsar* dictator totum forum Romanum intexit, viamque sacram a domo sua ad clivum usque Capitolinum, quod munere ipso gladiatorio mirabilius fuit visum (h). *Cn. Pompejus* aquam per semitas duxit ad minuendum æstivum fervorem. Varietate colorum adumbrata est *Scena* a *Cl. Pulchro*, argento prætexta a *C. Antonio*, auro a *Petrejo*, ebore a *Q. Catulo*. Versatilis est facta a *Lucullis* (i). In scenis exstruebatur etiam *pegma*, id est, machina quædam ludicra ex strue lignorum compacta, quæ ad tertiam quartamve contignationem exsurgeret. Decorabatur croco vino admixto, bracteisque aureis & argenteis. Struem hanc ascendebant gladiatores, qui succensa fabrica, librando se per medios ignes, populo oblectamentum præberent. Qui plura de spectaculis, eorumque ornamentis, atque ludorum pompa, scire cupiunt, adeant *Antiquitatum Romanarum Scriptores*.

(a) *Varro L. L. IV. 32.* (b) *Liv. libr. VII.* (c) *idem libr. XLVIII.* (d) *Libr. XXXVI. cap. 15.* (e) *ibid.* (f) *Tac. libr. XIV.* (g) *Plin. libr. XIX. cap. 1.* (h) *ibid.* (i) *Val. Max.*

§. V.

Postquam ludos Romanorum spectavimus, ædificia reliquaque opera Romæ, quid in illis supra modum splendidi occurrat, considerare non injucundum foret. Verum quum illa sint adeo ampla, utpote quorum uni-
versitate

*veritate acervata, ut ait Plinius; & in quendam unum
 cumulum coniecta, non alia magnitudo exurgat, quam si
 mundus alius quidam in uno loco narretur (a); nostrique
 operis scopus non requirat, magnifica templa Deo-
 rum fere infinita, statuas atque colossos Romæ con-
 stitutos, ceteraque urbis miracula describere, igitur
 hoc labore superfedemus, & harum rerum studiosos
 ablegamus ad veterum monumenta (b). Erant ve-
 ro potissimum tria, in quibus eluxit Romanorum
 hac in parte magnificentia; in viis nimirum impe-
 rii publicis, tanta cura & artificio stratis, ut earum
 ingentes partes hodiernum, post tot seculorum de-
 cursum, maneant illæ. Ex. gr. via Appia, bis mille
 circiter annorum ætatem ita tulit, ut per plura millia-
 ria conspiciatur integra. Alterum opus comprehendit
 aquæ ductus, non subterraneo modo, sed etiam pen-
 siles super exstructos arcus, quibusque montes perfo-
 diebantur, & convalles æquabantur, adeo ut nihil
 magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum teste-
 tur sæpius a nobis adductus *Plinius (c)*. Tertium e-
 rant receptacula omnium urbis sordium, vel cloacæ,
 quarum eam quæ maxima dicta est, cœpit parare
Tarquinius Priscus, montibus suffossis, & urbe forni-
 cibus suspensa (d); quod opus, licet in re vili factum
 videri posset, cum circo tamen magno com-
 parat *Livius (e)*: quibus, inquit, duobus operibus vix no-
 va hac magnificentia quicquam adæquare potuit. Cum-
 primis notanda nobis hic venit *L. Luculli* in ædifican-
 do luxuries, qui exemplo suo cives ad luxum incit-
 tavit, iudice *Vellejo Paterculo (f)*.*

tia Neapoli, quæ usque in medium mare porrigebantur. Tumulos suspendit fossuris, euripis & rivis pisculentis ædificia sua circumjecit, diætas marinas extruxit. In Tusculano mediterraneas habuit & Ipeculas amœni prospectus, patentes etiam andronas & ambulationes. In hæc & alia id genus, opes armis paratas insignes, profudit. Domus atque villæ in urbium modum exædificatæ erant, teste *Sallustio* (g), ita ut una domus contineret circumfora, templa, fontes, balnea (b). Erant pavimenta ædium pretiosa marmorea, postes deaurati. Columnæ etiam marmoreæ & insignis longitudinis, quarum capita auro tecta. Imo, in ipsis fastigiis ædium pomaria & nemora erant (i).

(a) *Plin. libr. XXXVI. cap. 15.* (b) *Rosin. Ant. Rom. libr. II. cap. 6. 7 & c.* (c) *Plin. libr. XXXVI. cap. 15.* (d) *Histoire Romaine par. M. Rollin, T. III. Pref. Artic. II.* (e) *libr. I. cap. LVI* (f) *Plin. libr. XXXVI cap 15.* (g) *de bello Catilinario.* (b) *Mart. libr. XII.* (i) *Senec. Epist. CXXII.*

§. VI.

Ab ædificiis pedem ad convivia Romanorum promoveamus. Erant mensæ apud veteres ex ulvis palustribus, ut & lecticæ & ipsi lecti. Postea ex æcere conficiebantur, deinde ex ære & argento. Imo laminis aureis obduci etiam cœperunt, & circuli gemmis ornabantur. Citreæ in pari cum nobiliori Metallo pretio habebantur. Fulcra harum eburnea erant, laminis putaminum testudineorum lectis obducta. Ita de hoc luxu *Plinius* (a); *Excogitata sunt & ligni bractæ; nec satis, cœpere tingi animalium cornua, dentes*

*dentis secari, lignumque ebore distingui, mox operiri. Placuit deinde materiam & in mari quæri. Testudo in hoc se-
 cta, nuperque portentosis ingenis Neronis principatu inven-
 tum ut pigmentis perderet se, plurisque veniret, imitata li-
 gnum. Pestæ hæ in hos usus longe advehebantur, idque caro pretio, quod intelligere est ex Seneca, querente super immodica suæ gentis luxurie: Video, ait, elaboratam scrupulosa distinctione testudinem, & fœdissimorum pigerrimorumque animalium testas, ingentibus pretiis emtas (b). Poculis ab initio utebantur fictilibus ex terra illa Samia, non tantum illi, quibus curta erat suppellex, verum etiam ditiores. Imo in Deorum etiam fanis & sacrificiis erat horum usus. Ex fago, oleagine, hedera etiam fuere confecta. At postea vitrea & crystallica accesserunt. Murrhina præsertim in luxuriosis nepotum conviviis adhibebantur. Qualis murrhinorum fuerit materies, non convenit inter omnes. Alii dicunt gemmata, alii porcellana, alii fossilis materiæ esse credunt. Quicquid sit, id tamen certo constat, hæc inter spolia opulentiora, quæ Pompejus ex Mithridatico bello Romanam adtulerat, referri a Plinio, & non vili pretio constituisse; ita enim ille: Eadem victoria primum in orbem murrhina induxit, primusque Pompejus sex pocula ex eo Triumpho Jovi Capitolino dedicavit, quæ protinus ad hominum usum transiit, abacis etiam escurisque vasis inde expetitis: excrescitque indies ejus rei luxus, murrhino octoginta sestertiis emto, capaci plane ad tres sextarios calice (c). Ex electro præter alia vasa etiam fiebant potoria. Ulus argenteorum & aureorum quoque invaluit.*

Continentiores simplex argentum habere gaudebant; at prodigi insignes sumtus in mirabiles sculpturas profundebant. Insculpi his solebant gentilitia familiæ stemmata, & præter hæc libidines & obscœnitates (d). Neque gemmatis carebant mensæ Romanorum, de quibus *Plinius* ita: *Nec hoc fuit satis*, scil. *crystal-linis & Murrhinis uti, turba gemmarum potamus, & smaragdīs teximus calices: ac temulentia causa tenere Indiam iuvat* (e). Vasa etiam coquinaria argentea illis erant, & ad spurca quoque instrumenta auri argen-tique copia adhibebatur (f). Erant Romæ ante bel-lum Sullanum lances e centenis libris argenti, super quingentas numero (g); ut reliqua vasa præteream, tricliniaque argentea & aurea, aut pretiosissimis au-læis vestita, in quibus accumbebant convivæ, reli-quaque in supellectili luxus instrumenta. De qua re *Martialis* (h) in *Quinctum*: *Constat decies tibi non spa-tiosa suppellex, quod computante Meursio* (i) quinquaginta millia carolinorum facit.

(a) *Lib. IX. cap. 11.* (b) *Sencc. libr. VII. de ben. cap. IX.*
 (c) *Plin. libr. XXXVII. cap. 11.* (d) *id. libr. XXXIII. præf.* (e)
ibid. (f) *Martial. libr. I. Epigr. 37.* (g) *Plin. libr. XXXVII.*
cap. 2. (h) *Libr. III. Epigr. LXI.* (i) *De luxur. Roman.*

§. VII.

Prisca Roma ut supellectili vili, sic parvo cibo & potu fuit contenta, quæ sæpius pulte, quam pa-ne victitabat, ut dicit *Valerius M.* (a). At post Asiam ab ipsis domitam coquus, vilissimum antiquis mancipium & estimatione & usu, in pretio esse capit, & quod mi-nisterium fuerat, ars habebatur (b). Brevi gula ipsos vicit

vicit adeo, ut mensæ eorum plenæ essent omnium, quæ terra, mare, fluvius, aër ferunt, munerum, ingenioque se præstantiores ceteris tanto ducerent, quanto luxuriosiora convivandi genera excogitare possent nepotes. Ab his ad cives reliquos helluandi consuetudo permanavit, ut hominum, qui nec orientem unquam solem, nec occidentem viderunt, magnus Romæ numerus esset. Tot in mensa stationes fecerunt quidam, quot nomina sunt literarum, & per singulas literas sic disponi fercula curabant, ut quæ ex eadem inciperent esculentorum genera, ea certis imponerentur lancibus, qua ratione numerus illarum erat infinitus (c). In maximo pretio erant pisces, & potissimum mulli, qui a pondere æstimabantur, quod in ipso convivio, adstantibus & excipientibus notariis, pensabant. Selectis etiam avium partibus luxuriabant, in quibus prima gloria erat turdorum, qui stupendo pretio emebantur. Cibos, quos vicinia paravit, fastidierunt, & procul magno sumtu advectos probabant, adeo ut orbis Europæus gulæ ipsorum non sufficeret, nisi ex oriente & Colchide, cibos, quorum laboribus adquiescerent, compararent. In cœna adventitia *Vitellio* a fratre facta, duo millia piscium, septem avium apposita traduntur. Ipse hic princeps immensam dedicavit patinam, in qua scarorum jecinora, tasiarum & pavonum cerebella, phœnicopterum linguas, murænarum lactes, quæ a Carpathio usque Hispaniæque freto petebantur, commiscuit, ut *Svetonius* dicit. Rosinus ex *Macrobio* cœnam *Metelli* Pontificis, aëreis, terrestribus, & marinis

rinis divitiis superfluum sic describit : Ante cœnam echinos , ostreas crudas , quantum vellent , pelorydas , spondylos , turdum , asparagos , subtus gallinam altilem , patinam ostrearum peloridum , balanos nigros , balanos albos. Iterum spondylos , glycomaridas , urticas , ficedulas , lumbos , capragines , aprugnos , altilia ex farina involuta , murices & purpuras. In cœna sumina , sinciput aprugnum , patinam piscium , patinam suminis , anates , querquedulas elixas , lepores , altilia assa , amyllum , Panes Picentes (d). Una patina Æsopi histrionis constitit tertertiis sexcentis (e), hoc est , ex computatione nonnullorum , triginta millibus florenorum. Seneca auctor est (f) tricies tertertio aditiales cœnas frugalissimis viris constitisse , quæ summa ex Meursii calculo , quinquaginta millia florenorum facit. In hanc Romanorum gulæ libidinem , remotasque dapes comparandi studium graviter idem invehitur (g) : Ultra Phasin , ait , capi volunt , quod ambitiosam instruat cutinam , nec piget a Parthis , a quibus nondum pœnas repetimus , aves petere. Undique convebunt omnia , nota fastidienti gula , quod dissolutus venter vix admittat , ab ultimo portatur oceano ; vomunt , ut edant , edunt , ut vomant , & epulas quas toto orbe conquirunt , nec concoquere dignantur.

(a) Libr. II. c. 1. (b) Liv. libr. XXIX. c. 6. (c) Tb. Dempsterus in Paralipomenis ad caput 29. Rosini. (d) Rosini. Ant. Rom. libr. V. cap. 29. (e) Plin. libr. X. c. 51. & Val. Max. libr. IX. cap. 1. (f) Ep. XCV. [g] L. Sen. cons. ad Helv. cap. 9.

§. VIII.

Fercula illata carpebantur & dividebantur a servis , qui scissores & diribitores sunt dicti , idque ad concen-
tus

tus musicos. Aderat præterea insignis ministrorum multitudo. Varia insonabant instrumenta, quorum præcipua fuere hydraulica, in quibus pedum manuumque agili ministerio pulsatis, aquæ motus musicen efficiebat. De artificio hujus organi agit *Vitruvius* (a). Ab initiis nascentis imperii epulis fides & tibia adhibere erat mos, verum luxu omnia occupante, Asiaque victa, ex musico concentu ambire delicias cœperunt. Adhibebantur etiam non modo vernæ & pueri exquisitæ dicacitatis, qui vel convivis sva vi vocis symphonia, voluptatem adferrent, vel petulantibus disteriis illos incesserent; verum etiam puellæ, quæ modulatione vocis ad lyram apte compositæ illos oblectarent, vel ut lubricis indecorisque motibus venerem concitarent. Hæ ex Hispania sunt adductæ; illi ex Ægypto, & dicebantur ab effectu Symphoniaci, quorum meminit *Cicero* (b). Ingens erat horum numerus in magnatum conviviiis, adeo ut in comessationibus unius nepotis & opulenti civis tot essent cantores, quot olim in theatro publico, quum tota adesset civitas (c). Alebantur hi a mangonibus, a quibus pro mercede ad privatas civium ædes & magnatum palatia perebantur (d).

(a) *Libr. X.* [b] *Act. VI in Verr.* (c) *L. Senec. Epist. 84.*
 [d] *Rollin, loc. cit. Tom. V. ad finem.*

§. IX.

Postquam sic mentem Romanorum lustravimus, quid in illa luxus fuerit, ad corporis curam reliquam & vestimenta oculos jam convertamus. Corpora non lævigabant modo, sed illa etiam fuerunt unguento delibuta.

libuta. Ut aliæ gentes, Hunni, Scythæ, Sarmatæ, Germani pellibus vestiebantur, ex quibus primus fiebat vestitus, sic iisdem etiam Romani in initio, & ipsi Senatores gaudebant, quod ex *Propertio* patet: *Curia prætexta, quæ nunc nitet alta senatu, pellitos habuit rustica corda patres* (a). Fiebant deinde vestes ex lana, eaque nativi & albidi coloris; ditiorum tamen splendentes paulo magis & nitidæ a fullonia arte reddebantur. Postea vero innotuerunt & in usum recipiebantur byssinæ, sericæ & purpureæ; pellucidæ atq; corpusque nihil celantes tandem corruptis moribus usurpari sunt cœptæ, quibus acriter irascitur *Seneca*: *Video, ait, sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est, quo defendi aut corpus, aut denique pudor possit, quibus sumtis mulier parum liquido nudam se non esse jurabit. Hæc ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur* (b). En pervertam morum licentiam! sequior sexus modum circa vestitum adeo excessit, ut canat *Propertius* (c): *Matrona incedit census induta nepotum*. Monilibus & margaritis non aures modo ornabantur, sed etiam catenæ pretiosissimæ e collo pendebant, & omnes digitorum articuli annulis & gemmis onerabantur. Specula illis erant ingentia auro & argento cælata, gemmisque adornata, ita ut unum pluris constiterit, quam antiquarum dos fuit (d). Sed nec virorum in vestibus prodigalitas minor. Muliebrem enim cultum ferre non erubuerunt, quod inter sui temporis luxus refert *Tiberius Augustus* in querela ad senatum (e). Vestes uterque sexus multiplicabat, ut ad ostentationem in uno convivio sæpius mutare posset (f). Capillos un-

gentis

gentis inunxerunt, floribus & coronis condecorarunt, & calamistri inustione composuerunt; quam in capillorum superflua cura molliem ita reprehendit Seneca (g): *Quis est istorum, qui non malit rempublicam suam turbari, quam comam? qui non sollicitior sit de capitis sui decore, quam de salute? qui non comitior esse malit, quam honestior? Hos tu otiosos vocas inter pectinem speculumque occupatos? Nec erant comæ ascititiæ vel capillamenta Romanis ignota (b). Crinibus non modo adornandis aurum pariter & gemmas addere siveverunt tam viri quam fœminæ, verum etiam calceis eadem & quicquid carum fuit apponere moris erat, adeo ut, ceu loquitur Plinius, per uniones etiam ambularent.*

(a) *Libr. IV. Et. 1.* [b] *Libr. VII. de benef.* (c) *Libr. III.* (d) *Senec. nat. qu. L. 1. c. 17.* (e) *Tac. Libr. III. ann.* (f) *Martial. libr. V. Epigr. 81.* (g) *De brev. vita.* (b) *Sueton. in vit. Caligula & Claud. Neronis.*

§. X.

De triumphali Romanorum pompa & insigni apparatu etiam quædam dicenda veniunt. Corona primum erat laurea, postea vero pro lauru aurum est suppositum (a). Non una tantum præferri solebat, sed plures, pro opulentia provinciæ in potestatem redactæ. In triumpho *Pauli Æmilii*, quem prolixè descripsit *Plutarchus* (b), quinquaginta coronæ aureæ, in *Lucii Manlii Alcidini* centum viginti quatuor sunt translatae. Currus, quibus vehebantur, ad instar turris rotundi erant, ex ebore (c), quorum fastigia aureæ bractæ decorarunt. Imo aureis etiam victores triumpharunt. Currum vehebant quatuor equi albi, quam-

diu stetit respublica, at mutata hujus forma, pro equis leones præmittebantur. Primus Romæ ad currum illos junxit *M. Antonius* (d). Elephanti primum subiere currum *Pompeji Magni*, Africano triumpho (e), deinde *Caji Casaris*, *Claudii*, *Domitii* & *Alexandri Severi*, ut ex *Suetonio* & *Lampridio* videre est (f). *Heliogabalus*, gurgis ille altissimus, vehebatur tigribus, leonibus, & canibus denique, ut exemplo careret. *Aurelianum Augustum* vehebant cervi; *Nero* equas hermaphroditas novo & portentoso exemplo junxit (g).

(a) *Vell. Paterculæ* libr. II. (b) *In vita ejus.* (c) *Ovid. libr. IV. Trist. El. 2.* (d) *Plin. libr. VIII. c. 16.* (e) *Ibid. cap. 2.* (f) *Ib. Dempster. cap. 29. pag. 797.* (g) *Plin. libr. II. cap. 49.*

§. XI.

Ad luxum, qui circa ritus Romanorum funebres,prehenditur, nam neque in morte ejus finis erat, reterimus præsertim ludos gladiatorios. Ex Romanis, qui primus in defuncti patris honorem gladiatores dederit, dicitur fuisse *Junius Brutus*. Tunc fontes præmissi sunt feris in arena, tanta immanitate, ut ab eo horrore matronæ publico edicto summo verentur. Monstrum illud hominis *Nero*, quadringentos senatores, sexcentosq; equites ad eam operam exhibuisse fertur. Alterum illud infelicitatis humanæ ludibrium *Domitianus* etiam scæminarum pugnas noctu edidit. Gladiatores, qui in his ludis dimicabant, dicti sunt bustuarii. Qui alerent illos, & propriis sumtibus publicam populi lascivientis voluptatem, explerent, erant in urbe, & appellabantur lanistæ. Emebant hi servos, quos privatim institue-

stituebant, ut possent illos elocare (a). Stupendi etiam sumtus in ipsam rogi struem, in pretiosissimas vestes, in auri, argenti gemmarumque copiam, quæ in rogam conjiciebantur, facti leguntur. Dabatur præterea sæpe epulum populo, & præter munera gladiatoria, alii ludi funebres, & magnæ sepulchrorum moles erigebantur. De Nerone perhibet *Plinius* (b), quod in funere *Rappeæ* plus cinnamomi & casia combusserit, quam toto anno Arabia univèrta ferret, quem sumtum quinque millionibus *Meursius* æstimat.

(a) *Ros. Ant. Rom. libr. V. cap. 24. & Dempst. in Paral. ad idem caput.* (b) *Libr. XII. c. 18.*

§. XII.
Ad luxuriam coercendam sancitæ sunt leges, quæ dicuntur sumtuariæ. Ad ludorum luxum reprimendum, legem tulit *C. Fannius* Consul, A:o urbis conditæ MCCCXIX. quæ ludis Romanis, plebejis & saturnalibus modum præscriberet. Jacebantur hoc senatus consulto Principes civitatis, qui ludis Megalensibus antiquo ritu convivarentur, jurare apud Consules, non amplius in singulas cœnas sumtus esse facturos, quam centenos vicenosque æris, præter olus, & far & vinum, neque vino alieno sed patrio uterentur, neque argenti in convivio plus pondo quam libras centum inferrent (a). Causam hujus legis latæ dicit fuisse *Samnonicus Severus*, quod respublica ex luxuria convivorum magna caperet detrimenta, quum gula illecti plerique ingenui pueri pudicitiam & libertatem suam venditarent, & plerique ex populo Romano vino madidi in comitium venirent, & ebrii de reipublicæ sa-

lute confalerent (b). Ante Fanniam jam lex Orchia lata est, quæ numerum convivarum præscribebat. Exceptit illam lex Didia, quæ, quum Itali existimarent, Fanniam legem in solam urbem esse conscriptam, etiam illos sumtuaria lege teneri, ostendit. Hæc pœnas statuit non solum illis, qui majori sumtu pranderent & cœnarent, verum convivis quoque, qui iis interessent. Licinia lex, kalendis, nonis, nundinis Romanis, cuique in dies singulos triginta tantum asses edundi causa concessit; ceteris vero diebus non amplius apponendum, quam carnis aridæ pondo tria, & fassamentorum pondo. Ex terra nata promiscue largiebatur. Secutæ deinde adhuc plures leges, modum sumtibus in conviviiis definientes, Cornelia, Æmilia, Antia, & Julia, quas proponit *Gellius* (c). Quibus luxus in vestitu fuit prohibitus, tulit *Cacilius Metellus*, tribunus plebis; in illis enim ratio poliendarum vestium præscribebatur; & *C. Oppius* de mundo muliebri. Hæc tamen post aliquot annos abrogata fuit, *M. Fundanio* & *E. Valerio* auctoribus. Legis, quæ sumtum sepulcrorum definierit, meminit *Cicero*, & funerariæ a *Cornelio Sylla* latæ *Plutarchus* (d); sed modum, quis fuerit non definiunt. Quum ludi gladiatorii in inferiis adhiberi soliti insignes requirerent sumtus, & ea profusione multi ad inopiam redigerentur, sub *Tiberio* senatus consultum factum est, ut aliis id non liceret, nisi illis, qui quadraginta millia aut plus in centu haberent. Ad luxum etiam compescendum magni momenti erant censores (e), qui mores & disciplinam curabant. Hi enim censendi populi & lustri faciendi causa ab initio creati,

eo processere, sit maximarum minimarumque rerum animadversionem haberent. Non enim omnia modo patrimonii, ætatis, ærtium, officiorumque discrimina in tabulas referebant, sed etiam circa morum disciplinam occupari, dispiciebant, quis opum usus & abusus, quis cultus, quæ incuria, quis focus & mensa, quæ institutio liberorum, & alia similia. Observabant itaque hi singulorum civium, etiam eorum, qui senatorii aut equestris erant ordinis, mores & vitam, & ubi animadvertebant quidquam honestati contrarium, illud notabant ignominia. *Censoris enim indicium, ut ait Cicero (f), nihil fere affert damnato nisi ruborem.* Senatorem hi morum magistri loco movebant, equiti vero adimebant eqvum & anulum. Si quis horum haberet eqvum gracilentum aut parum nitidum, impolitæ, hoc est, incuriæ idem notabatur. Si quis agrum suum passus fuerat lordescere, aut arbores vineamque habuerat derelictui, erat & hoc opus censorium, & censores ærarium eum faciebant; h. e. non erat amplius in albo centuriæ suæ, ad hoc, ut civis esset, sed tantummodo, ut pro capite suo tributii nomine æra penderet. Ostendunt exemplis *Valerius (g) & Cicero (h)*, quam graviter hæc ignominia virtutem acuerit; qui enim ita notabantur, rubore excitati omnibus viribus incubuerunt, ut digni in posterum civibus viderentur, quibus dari potius quam objici censura deberet. Magnopere commendat ejusmodi censuram *Lipsius (i)*; & *Besoldus (k) Rechenbergiusque (l)* eam Christianæ reipublicæ maxime proficuum judicant.

[a] *Rosin. ant. Rom. libr. V. cap. 13.* (b) *Id. libr. VIII. c. 13.* (c) *Noct. Att. lib. 11. cap. 24.* (d) *In vita Syllæ.* (e) *Alex. ab Alexandro genial. dierum libr. III. cap. 12.* (f) *IV. de republica.* (g) *Libr. II. cap. 9.* (h) *Pro Cluentio.* (i) *Polit. libr. IV. cap. 11.* (k) *Polit. lib. 11. c. 3. §§. 29. 30.* (l) *In dissert. de lege sumtuaria, aph. VIII.*

§. XIII.

Licet dominantem luxum legibus & censura tollere, vel saltem ita, ut ne rempublicam everteret, minuere studuerint Romani, fregit tamen hæc repagula, & una cum vitiis in omni vitæ genere succrevit uberrime, atque ita invaluit, legibus sumtuariis & censura velut in soporem datis, ut *Tiberius* apud *Tacitum* (a) luxum inter prævalida illa & adulta vitia, omni medicina fortiora, quibus coercendis impar esset civitas, & quæ per leges haud sisti posse viderentur, retulerit. Non tamen oratione illa sua omnia & satis valida extinguendi luxum remedia allegavit *Tiberius*. Ad retrahendum enim cives ab hoc vitio plurimum valet principum & in illustri positorem exemplum. Hinc morbum, cui reprimendo media valida nescivit *Tiberius*, *Vespasianus* iustulit, non pœnis, non legibus, sed suo exemplo; antiquo ipse cultu victuque, unde obsequium in principem, & æmulandi ardor (b). Eandem laudem *Alexander Severus* habet: Prorsus censuram suis temporibus de propriis moribus gessit. Imitati sunt cum magni viri (c). Et *Theodosius* hunc in modum alloquitur *Pacatus* (d): a te voluisti incipere censuram, & impendia palatina minuendo,

nec solum abundantem rejiciendo sumtum, sed vix necessarium usurpando dimensum: quod natura difficillimum est, emendasti volentes. Hinc etiam præclare Cicero (e): Licet videre, si velis replicare memoriam temporum, qualescunque summi civitatis viri fuerunt, talem civitatem fuisse. Et paucis interjectis: Ego nobilium vita victuque mutato, mores mutari civitatum puto. Ipsæ etiam leges sumptuariæ, modo vigilantibus semper executioni citra personarum respectum fuissent a censoribus mandatæ, & instrumenta luxus, potissimum exotica, severe prohibita, obicem serpenti huic per viscera reipublicæ vitio posuissent. Quibus adjungi potuissent alia etiam remedia. Ex. gr. si certis rebus ac mercibus, in quas sumtus profundere, & circa quæ splendorem affectare solebant, fuisset dignatio ac præstantiæ opinio adempta. Quod artificium inutili sumtuum profusioni coercendæ adhibuit Zaleucus (f). Luxus vero, qui rigore legum modico & veteri disciplina revocata corrigi & eliminari potuisset, per indulgentiam aut negligentiam ita increvit, ut causam admodum debilitati imperii Romani divitiis earumque per luxum abusu Florus non dubitet adscribere (g): *Qua, inquit, alia furores civiles peperit, quam nimia felicitas? Syria prima nos victa corruptit, mox Asiatica Pergameni regis hereditas. Ille opes atque divitiæ afflixere seculi mores, mensamque vitiis suis, quasi sentina rempublicam pessumdedere. Unde enim populus Romanus a tribunis agros & cibaria flagitaret, nisi per famem, quam luxu fecerat?*

cerat? Invalescente enim luxu opes tam publicas quam privatas Romani imperii minui necesse erat, prisca virtus inter voluptates fere emoriebatur, & quæcunque vitia regnare cœperunt, quibus labefactatum est tandemque corruiit magnum imperium.

- (a) *Annal. libr. III. c. 53.* (b) *Tacit. annal. III. cap. 55.*
 (c) *Æl. Lampridius in vita ejus cap. 41.* (d) *In Panegyrico.*
 (e) *Libr. III. de legibus cap. 14.* (f) *Apud Diodor. Siculum,*
libr. XII. c. 21. (g) *Libr. III. c. 12.*

SOLI DEO GLORIA.

Viro JUVENI

Politissimo

D: no PETRO SONCK,

CONSOBRINO dilectissimo.

HAud mediocrem animo percepi voluptatem, quum fama ad me pertulisset, Te, Consobrino carissime, specimen editurum Academicum. Ob sanguinis igitur, quo Tecum junctus sum vinculum, non potui, quin his industria & dexteritatis Tua primitiis, gratulationem & vota mea, ex sincero affectu adponerem. Quanta diligentia atque quam assidue literis invigilaveris, haec Tua lucubratio satis it testatum. Si enim materiam, quam selegisti, vel utilitate metiaris, vel dignitate aestimes, cum ceteris argumentis quibuscunque ex aequo certat. Non recentioris, nec mediis aevi facta examini subjecisti, sed ex antiquorum monumentis quod differeres accepisti; quo enim quid antiquius in hoc genere, eo id praestantius, saltem ad laudem ample eruditionis comparandam illustrius censere solent. Non id ex veteribus examinandum suscepisti, quod vel nullius vel exigui modo est ponderis, sed argumentum invenisti maximi momenti, quod ad rem privatam pariter atque publi-

publicam spectat. Non denique de obscura gente agis, sed de illa quæ orbis terrarum olim domina fuit. Luxus Romanorum est, in quo fideliter describendo assiduam navasti operam. Pestem illam hic narras, quæ Romano imperio aliisque mala peperit plurima. Rem igitur, Consobrine dilectissime; omnibus gratisissimam facis, dum, quid mali hac lues olim in Civitatem Romanam importaverit, palam fecisti, ut nostri ævi homines alienis potius quam suis ipsorum malis sapere discant, atque intelligere, quam sit turpe luxuria diffuere, ac delicate & molliter vivere. Gratulor Tibi studium in literis colendis indefessum, nec non ultiores adhuc posthac sperandos profectus; uberrimaque tandem laborum præmia ut consequaris, ex quibus tantum Tibi adveniat honoris & emolumenti, quantum mihi Tuisque ex accessione Tuæ felicitatis accedit gaudii & solatii, quam fieri potest propensissimo adfectu roveo.

JOH. GEORG LOVEEN.